

ΜΕΡΙΚΟΙ ΤΕΛΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΕΚΚΙΝΗΣΗ ΥΠΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

(3^ο μέρος του άρθρου: Κλάους Σβαμπ, παγκόσμια διακυβέρνηση, περιβάλλον και κλίμα – Το πρόβλημα των ιδεών της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας – Το 2ο μέρος: Υποβάθμιση του περιβάλλοντος και κλίμα στην παγκοσμιοποίηση)

Δεν θα υπεισέλθω σε άλλες λεπτομέρειες του βιβλίου του Κ. Σβαμπ. Ήθελα κυρίως να παρουσιάσω μερικά προβληματικά σημεία της σκέψης του, που δεν είναι όμως ασήμαντα, αλλά τόσο κομβικά που ανατρέπουν τους ισχυρισμούς περί του αντιθέτου. Όταν διατηρείται ο πυρήνας του προβλήματος, η όποια προσπάθεια για θεραπεία των μερών του είναι όχι μόνον απρόσφορη αλλά και επικίνδυνη γιατί παραπλανά. Υπάρχουν και άλλα προβλήματα στη σκέψη του, που όμως αφορούν την ψυχολογία των ανθρώπων. Εδώ ανέμειξε την αλήθεια με την άγνοια, όπως το ότι πρέπει να μη μας πιέζει ο χρόνος, να ζούμε όμορφα, ήρεμα και λιτά και να κάνουμε περιπάτους στη φύση (για να υποστηρίξει το πρόβλημα του περιβάλλοντος), ενώ την ίδια στιγμή όχι μόνον η οικονομία αλλά και η τεχνολογία μάς προκαλεί συνεχή επιτάχυνση χρόνου και πράξης, αλλά ο ίδιος τη θαυμάζει τόσο πολύ. Αγνοεί, επίσης, το γεγονός ότι οι φτωχοί δεν μπορούν να ανταποκριθούν

σε μία τέτοια πολυτελή αντίληψη για τη ζωή, μια και έχουν να αντιμετωπίσουν πολύ περισσότερα προβλήματα από πριν, τόσο σοβαρά που η χαλάρωση είναι μία αυταπάτη και μόνο. Ας δούμε μερικά δεδομένα για τη φτώχεια, για να καταλάβουμε το μέγεθος του προβλήματος.

Στα προηγούμενα μέρη του άρθρου αναφέρθηκα στο βιβλίο, αλλά σε αυτό το τελευταίο μέρος θα αναφερθώ, εν συντομία, κυρίως στους πολίτες και σε κάποιους προβληματισμούς μου σχετικά με την επίλυση των προβλημάτων.

Οι πολίτες αντικρίζοντας ένα στείο, σκοτεινό και επικίνδυνο μέλλον, το οποίο οι ισχυροί επιβάλλουν με τις πράξεις τους, κινούνται αντιδραστικά αρνούμενοι ορισμένες αλήθειες. Όμως έτσι δεν λύνεται κανένα πρόβλημα. Αυτό δεν είναι σκέψη λογική αλλά μία αυτόματη αντίδραση και μόνο, την οποία θα αποκαλούσα αντανάκλαστική σκέψη. Θέλουν κάποιοι ισχυροί άνθρωποι να χρησιμοποιήσουν την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος σαν αφετηρία για ενίσχυση της κυριαρχίας τους και ασφυκτικό περιορισμό της κοινωνίας; Τότε ο πολίτης συμπεραίνει ότι δεν είναι αυτή η αλήθεια, ότι δεν υπάρχουν τόσο σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Είναι ο υπερπληθυσμός αιτία για προβληματισμό και αλλαγή της ζωής μας; Τότε ο πολίτης συμπεραίνει ότι δεν υπάρχει πρόβλημα υπερπληθυσμού και η γη μπορεί να φιλοξενήσει άπειρο αριθμό ανθρώπων, ότι όλο αυτό είναι απάτη. Θα χρησιμοποιήσουν κάποιοι την κλιματική αλλαγή για να επιβάλουν περιορισμούς παντός είδους; Τότε δεν υπάρχει κλιματική αλλαγή. Και ούτω καθεξής. Αυτή η στάση οφείλεται σε διάφορους λόγους. Για παράδειγμα, οφείλεται στην τάση του ανθρώπου να εφησυχάζει, να μη σκέπτεται διεξοδικά και υπεύθυνα, να κυριαρχείται από τα αντιδραστικά συναισθήματα και να μην μπαίνει στην ουσία των κοινωνικών σχέσεων.

Το πραγματικό μας πρόβλημα δεν είναι αν υπάρχουν αυτά τα προβλήματα, αλλά το αν είμαστε ώριμοι κοινωνικά ώστε, οποιοδήποτε πρόβλημα και να προκύψει, να είμαστε σε θέση να το λύσουμε με τον καλύτερο και δικαιότερο δυνατό τρόπο – και είναι σαφές ότι οι συγκεκριμένοι άνθρωποι που διεκδικούν την

παγκόσμια διακυβέρνηση είναι τελείως αναρμόδιοι και ακατάλληλοι, εκτός αν εμείς τους δώσουμε την αρμοδιότητα και τους εμπιστευτούμε.

Ας πάμε τώρα στα παραπάνω προβλήματα ενδεικτικά. Εδώ χρειάζεται προσοχή. Το περιβάλλον πάσχει, η καταναλωτικότητα αποτέλεσε ένα υποκατάστατο για το κενό της ζωής μας, η ποιότητα των προϊόντων υποβαθμίστηκε λόγω της εξάντλησης των εδαφών, αντιμετωπίζουμε έλλειψη υδάτινων πόρων και αυτή η έλλειψη μπορεί να προκαλέσει πολέμους και ο πληθυσμός έχει υπερβεί ορισμένα όρια – δεν εννοώ, βέβαια, το γελοίο όριο των πεντακοσίων εκατομμυρίων που απαιτούν κάποιοι. Αν παρακολουθήσουμε τον ρυθμό αύξησης των πληθυσμών σε Αφρική και Ασία, θα καταλάβουμε περί τίνος πρόκειται. Είναι τρομακτική η αύξηση τόσο σε ρυθμό όσο και σε απόλυτους αριθμούς. Αλλά αυτό δεν είναι θέμα του άρθρου αυτού. Το αναφέρω για να παρουσιάσω την επείγουσα ανάγκη για ισορροπία και ορθή διακυβέρνηση. Μόνο που ορθή διακυβέρνηση σήμερα δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τον υπεύθυνο και ενεργό πολίτη, με κριτήρια την ελευθερία, την ισότητα και την αδελφοσύνη.

Υπό το φως αυτών των σκέψεων, θα έλεγα ότι ορισμένα προβλήματα όντως υπάρχουν, αλλά το σίγουρο είναι ότι τα πρόσωπα και οι φορείς που θέλουν να αναλάβουν την παγκόσμια λύση τους για λογαριασμό όλων μας είναι απολύτως ακατάλληλοι γι' αυτό. Θα χρησιμοποιήσουν τις συνθήκες για να αποκτήσουν απόλυτη κυριαρχία στον κόσμο, έστω επικαλούμενοι το κοινό καλό και το δημόσιο συμφέρον με αυτόν τον παραπλανητικό τρόπο. Οι ακραίες συνθήκες συνήθως προκαλούν και ακραία αποτελέσματα, γιατί η ισορροπία χάνεται. Κάθε επιλεκτικότητα κατά το δοκούν ανάμεσα στα προβλήματα που περιμένουν λύση οδηγεί αναπόφευκτα σε καταστροφή. Η θεραπεία δεν γίνεται με το να επιλέγουμε τον στόχο που μας αρέσει περισσότερο, π.χ. το περιβάλλον και όχι τη δικαιοσύνη. Μπορεί κανείς να επικαλείται τη δικαιοσύνη, αλλά αυτή δεν χτίζεται με τα λόγια. Απλώς, θα προσπαθήσουν να λύσουν το πρόβλημα του περιβάλλοντος, διατηρώντας την

οικονομική ανισορροπία, και έτσι θα διογκωθεί τρομακτικά η ανισότητα. Αυτό φαίνεται και από το ότι ο συγγραφέας του βιβλίου θεωρεί ως ένα σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση των χρεών την αναστολή τους, όχι τη διαγραφή τους. (Βλέπετε σελ. 69: *“Στις συνθήκες αυτές, δεν είναι απλώς αναγκαία, αλλά πιθανώς απολύτως κρίσιμη η βοήθεια με τη μορφή δωρεών και ανακούφισης του χρέους και πιθανώς με άμεση αναστολή του”*). Λες και η αναστολή εδώ που φτάσαμε μπορεί να θεμελιώσει μια νέα καλύτερη εποχή. Πώς θα γίνει αυτό, εφ’ όσον το υπέρογκο χρέος θα υπάρχει και θα περιμένει να πληρωθεί λίγο αργότερα;

Η ανισότητα δεν είναι μία απλή λέξη, αλλά, όταν ξεπερνάει τα όρια, μεταφέρει μαζί της εν δυνάμει μία φρίκη αυθαιρεσίας και αφανισμού της αξίας του ανθρώπου. Και τα όρια τα έχει ξεπεράσει εδώ και πολύ καιρό. Αλλά στο θέμα της ισότητας έχω αναφερθεί σε προηγούμενα άρθρα μου. Σε κάθε περίπτωση, κάθε μεγάλη ιδέα βρίσκεται στην ισορροπία, αλλιώς εγκυμονείται ολοκληρωτισμός. Μόνο που η ισορροπία δεν είναι το “λίγο απ’ όλα”, είναι μία σύνθεση, μία νέα θέση. Αυτή η νέα θέση είναι που δημιουργεί τις ορθές αναλογίες ανάμεσα στις διάφορες εκφράσεις του ανθρώπου και όχι το αντίστροφο, δηλαδή δεν δημιουργούν οι αναλογίες τη νέα θέση εν είδει μηχανής. Αλλά αυτό θα είναι θέμα ενός επόμενου άρθρου μου.

Θα ήταν χρήσιμο να δούμε τα στοιχεία της φτώχειας παγκόσμια τόσο πριν όσο και μετά την πανδημία και να αναρωτηθούμε αν είναι δυνατόν να λυθεί το πρόβλημα αυτό με διαφορετικό τρόπο. Π.χ. το 2020 και 2021 προστέθηκαν στον κόσμο άλλα 97 εκ. φτωχοί άνθρωποι που ζουν κάτω από το όριο της απόλυτης φτώχειας που είναι τα 2 δολάρια τη μέρα (naftemporiki.gr/finance/story/1816540/apoluti-ftoxeia-kai-apolutos-ploutos-arθ-tin-pandimia). Αυτό δεν περιλαμβάνει, προφανώς, τους φτωχούς στις πιο αναπτυγμένες χώρες, που έχουν πολύ υψηλότερο όριο για τον υπολογισμό της φτώχειας. Επίσης, να δούμε τα προβλήματα του νερού και της ενέργειας. Για παράδειγμα, η ιδιωτικοποίηση του νερού επιχειρείται από τη δεκαετία του ‘90 και λίγοι το πρόσεξαν – και όπου εφαρμόστηκε

απέτυχε.

Τι μπορεί, λοιπόν, να γίνει για να διασωθεί τόσο ο πλανήτης όσο και η ανθρωπότητα; Φοβάμαι ότι δεν μπορεί πλέον να γίνει κάτι τέτοιο. Τουλάχιστον θα είναι εξαιρετικά δύσκολο και επώδυνο. Θα εξηγήσω το γιατί, παρουσιάζοντας ορισμένες δυσκολίες.

Υπάρχουν εξαιρετικά φτωχές περιοχές του πλανήτη που συμβαίνει να έχουν και δραματική αύξηση του πληθυσμού τους. Αυτή η πληθυσμιακή αύξηση δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο το πρόβλημα της βοήθειας. Το να πει κανείς ότι ο καθένας θα πρέπει να έχει τόσα όσα έχει ανάγκη, θα ήταν αφέλεια, γιατί τότε θα πρέπει οι πολυπληθείς χώρες να λαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο (που θα αυξάνεται συνεχώς όσο θα αυξάνεται και ο πληθυσμός τους) και έτσι θα ενισχύσουμε τον ολοκληρωτισμό της απαίτησης για μεγαλύτερο ζωτικό χώρο και μια νέα, διαφορετική αυτή τη φορά, κούρσα ανταγωνισμού: την κούρσα της αύξησης των πληθυσμών. Αυτό το πρόβλημα αντιμετώπιζε και ο ναζισμός στην αρχή του: το πώς να λύσει το πρόβλημα της αύξησης του γερμανικού πληθυσμού. Και φυσικά η επίλεκτη λύση γι' αυτούς ήταν όχι το να μειώσουν τις γεννήσεις αλλά το να επεκταθούν σε βάρος των άλλων, για να μη χάσει ο γερμανικός λαός το σφρίγος του για αναπαραγωγή.

Έπειτα, αυτές οι χώρες έχουν τις δικές τους επίσης ελίτ, που αναπόφευκτα ενισχύουν τις δυνάμεις της ανισότητας εθνικά και την απόσταση ανάμεσα στα, από κοινωνική άποψη, κατώτερα και ανώτερα στρώματα. Η τέτοια ανισότητα δεν θα ήταν πρόβλημα, αν δεν οδηγούσε σε ανέχεια και καταστροφή τους ανθρώπους, επηρεάζοντας την παιδεία, την υγεία, τη συνείδηση και την ελευθερία τους. Αυτή η διαφορά δύναμης αποτελεί και έναν φορέα εξουσίας – αυτό είναι το αληθινό πρόβλημα.

Αυτή η κατάσταση παγκόσμιας φτώχειας επιτείνεται από το γεγονός ότι έχει καθιερωθεί το απεριόριστο του πλούτου μέσω της νεοφιλελεύθερης οικονομικής αντίληψης που αυξάνει τη φτώχεια των υπολοίπων ανθρώπων. Πώς θα μπορούσε σήμερα να περιοριστεί αυτός ο πλούτος; Δεν είμαι οικονομολόγος για να

γνωρίζω, αλλά το σίγουρο είναι ότι όταν ολόκληρος ο πλανήτης έχει υπέρογκα χρέη, τότε ή θα πρέπει να γίνει μία θεμελιώδης αλλαγή υπέρ των λαών ή να καταστραφεί ο κόσμος με την μία ή την άλλη μορφή, που μπορεί να είναι η υποδούλωση των ανθρώπων ή ένας πόλεμος ή ποιος ξέρει τι άλλο. Πώς θα μπορούσε να περιοριστεί αυτή η ακραία και επικίνδυνη ανισότητα που έχει προκαλέσει και αύξηση της ανισότητας στον έλεγχο; Εννοώ ότι οι φτωχές χώρες έχουν μειωμένο έλεγχο και αυτός μειώνεται συνεχώς.

Θεωρώ πολύ δύσκολο να ρυθμιστούν αυτά τα προβλήματα, αν όχι αδύνατον.

Ο περιορισμός όλων αυτών των ανισοροπιών θα έπρεπε να γίνει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μειωθεί σημαντικά αυτή η υπερβολική ανισότητα και να μπορούν να διατηρήσουν τόσο οι πολίτες όσο και οι χώρες την αυτονομία και την ακεραιότητά τους μέσα στην οικονομία και την κοινωνία (εθνική και διεθνή). Μάλιστα, θα έλεγα ότι η αναδιανομή του ελέγχου είναι η πιο σημαντική, μια και αποτελεί το βασικό κίνητρο που οδήγησε στα υπόλοιπα.

Από το άλλο μέρος, οι χώρες που διαθέτουν πρώτες ύλες όπως την ενέργεια θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε δυνάστες των υπολοίπων, αν και προς το παρόν συμβαίνει περισσότερο το αντίθετο. Οι χώρες με τις πρώτες ύλες είναι παραδόξως και σε γενικές γραμμές φτωχότερες. Όπως αναφέρει και ο Κ. Σβαμπ στο βιβλίο του στη σελ. 138) *“Όλες οι χώρες παραγωγοί βασικών αγαθών και πρώτων υλών βρίσκονται σε κίνδυνο (εξαιρούνται η Νορβηγία και ελάχιστες άλλες). Όταν γραφόταν το παρόν βιβλίο, είχαν πληγεί σκληρά λόγω της κατάρρευσης των τιμών της ενέργειας και των πρώτων υλών... Για τις πλούσιες, σχετικά ανεπτυγμένες και εξαρτώμενες από τις ενεργειακές τιμές οικονομίες, όπως η Ρωσική Ομοσπονδία και η Σαουδική Αραβία, “μόνον” η μεγάλη πτώση των τιμών του πετρελαίου αντιπροσωπεύει σημαντικό οικονομικό πλήγμα... Για τις χώρες όμως χαμηλού εισοδήματος, όπως το Νότιο Σουδάν, που οι εξαγωγές του πετρελαίου*

αντιστοιχούν στο σύνολο σχεδόν (99%) των εξαγωγών, το πλήγμα θα μπορούσε να είναι καταστροφικό". Πιστεύω ότι αυτό συμβαίνει, γιατί η ισχύς βρίσκεται περισσότερο στον έλεγχο (όπου κι αν αυτός στηρίζεται) και όχι τόσο στον φυσικό πλούτο. Π.χ. η χώρα που έχει ένα ισχυρό χρηματιστήριο ασκεί ικανότερο έλεγχο στα πράγματα, στην ενέργεια, τα βασικά τρόφιμα και άλλα, εφ' όσον βέβαια έχει προηγουμένως κατορθώσει να αποκτήσει την ανάλογη δύναμη, η οποία μπορεί να στηρίζεται στην στρατιωτική, πολιτική ή οικονομική δύναμη που θα έχει στη διάθεσή του. Βέβαια, και το ίδιο το χρηματιστήριο μπορεί να αποτελεί έναν υπερεθνικό παράγοντα στην πράξη, ανεξάρτητο από τη χώρα στην οποία βρίσκεται. Είναι ο τρόπος διαμόρφωσης της οικονομικής πρακτικής που, στην εποχή μας, αποτελεί στην ουσία έναν τρόπο κατανομής του ελέγχου αυτού, ο οποίος, στο τέλος, φυσικά δεν περιορίζεται μόνον στην οικονομία, αλλά εξαπλώνεται παντού.

Θα ήταν χρήσιμο να δει κανείς τι έγραφε ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ πριν την Γαλλική Επανάσταση στον Λόγο περί Πολιτικής Οικονομίας για την εποχή του λες και επρόκειτο για τη δική μας: «Το μεγαλύτερο κακό έχει ήδη ενσκήψει, όταν υπάρχουν φτωχοί για να υπερασπιστούμε και πλούσιοι για να περιορίσουμε. Τότε όλη η δύναμη των νόμων ασκείται πάνω στα μεσαία εισοδήματα και είναι εξίσου αδύναμοι τόσο έναντι των θησαυρών των πλουσίων όσο και έναντι της ένδειας των φτωχών... οι μεν (οι πλούσιοι) σπάνε τα δίχτυα, οι δε (οι φτωχοί) περνούν ανάμεσά τους» (εκδ. Σαββάλας, 2004, σελ. 97). Το ζήτημα δεν είναι ότι το είχε πει ένας μεγάλος στοχαστής, αλλά το ότι το πρόβλημα δεν είναι καινούργιο, αντίθετα υπήρχε σε κάθε εποχή, μόνο που στη σημερινή ο βαθμός ανισότητας είναι τόσο μεγάλος λόγω της τεχνολογίας που διευκολύνει έναν άνευ προηγουμένου έλεγχο των λίγων επί των πολλών, ώστε να εισάγει πολύ μεγαλύτερους παράγοντες καταστροφής του πλανήτη, του πολιτισμού και της ανθρώπινης συνείδησης.

Έτσι, μάλιστα, όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, ακόμη και μια απλή διαγραφή των χρεών δεν θα αρκεί πλέον για τη θεραπεία της

κατάστασης και θα είναι παραπλανητική, γιατί, όταν αυτό γίνει, ίσως η πραγματική οικονομία θα έχει πλέον παραδοθεί στα χέρια των λίγων και τότε τα εναπομείναντα χρέη θα είναι άχρηστα γι' αυτούς, η δε διαγραφή τους δεν θα αποτελεί καν ελάφρυνση για τους ανθρώπους, εφ' όσον δεν θα έχουν πλέον να χάσουν τίποτα παραπάνω. Στο υπόβαθρο των πραγμάτων της οικονομίας βρίσκεται πάντοτε η πραγματική οικονομία – στην οποία, εξάλλου, στοχεύει τελικά και ο μεγάλος πλούτος. Αν δεν θέλουμε να δούμε την επαναφορά της δουλείας στον κόσμο, θα πρέπει να το λάβουμε σοβαρά υπόψη, ανεξαρτήτως πολιτικών και κοινωνικών συστημάτων. Αυτά δεν έχουν πια σημασία, αποτελούν πλέον ιδεολογήματα και, μάλιστα, πολύ ελλιπή. Το παραπάνω αποτελεί ένα λογικό συμπέρασμα εξαγόμενο από τις σημερινές ακραίες συνθήκες και από οτιδήποτε γνωρίζουμε για την ανθρώπινη φύση.

Θα δώσω ένα παράδειγμα για να γίνει κατανοητή η σκέψη μου. Αν η Ελλάδα έχει χάσει όλη την οικονομική της ευρωστία και δεν ελέγχει τίποτε από τον φυσικό και πολιτιστικό της πλούτο ή την πραγματική της οικονομία, τότε πώς θα πορευτεί στο μέλλον ακόμη και χωρίς τα εναπομείναντα χρέη, εφ' όσον οι πολίτες θα είναι ήδη σαν φιλοξενούμενοι στη χώρα τους και εξαρτώμενοι από τη βούληση άλλων σαν άτομα και έθνος;

Με όλα τα παραπάνω, εννοώ ότι η φύση του ανθρώπου, όπως λειτουργεί και αποκαλύπτεται μέχρι σήμερα, δεν μπορεί προς το παρόν να χειριστεί με ανιδιοτέλεια και λογική τη μεγάλη ισχύ, για να μπορεί κανείς να επαναπαυτεί σε αυτήν. Όμως και οποιοσδήποτε τρόπος επίλυσης, ακόμη κι αν ήταν σε σωστή κατεύθυνση, δεν θα αποτελούσε παντοτινή διασφάλιση για την ανθρώπινη ζωή και την ειρήνη, γιατί αυτό που είναι περισσότερο και θεμελιωδώς αναγκαίο είναι η ανάδειξη του πολίτη, που πρέπει όχι να επαναπαύεται, αλλά να συμμετέχει με διάφορους τρόπους στην πολιτική ζωή, επηρεάζοντας και ελέγχοντας καθοριστικά τις αποφάσεις.

Είναι, τελικά, στο χέρι των λαών να αποφασίσουν για τον κόσμο που θέλουν να ζουν. Οπότε έχουμε δύο επιλογές: α) Είτε θα πάρουμε την κοινή ζωή μας στα χέρια μας χωρίς προκαταλήψεις β)

Είτε θα αφήσουμε πάλι τα πολιτικά ιδεολογήματα να συγκρούονται μεταξύ τους αγνοώντας την σκληρή πραγματικότητα, οπότε, στο τέλος, θα συγκρουστεί η λογική της ζωής με αυτά. Αλλά τότε η Γη θα γίνει ένα απέραντο Κολοσσαίο, μια και δεν θα χρειαζόμαστε πλέον τη Ρώμη.

31/1/22

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ